

BULLETIN OF ECONOMIC THEORY AND ANALYSIS

Journal homepage: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/beta>

Covid-19 Pandemisinin ABD Ekonomisine Yansımaları ve Küresel Ekonomik Güçlükler

Seher GÖKPINAR <https://orcid.org/0000-0003-0974-6151>

To cite this article: Gökpınar, S. (2022). Covid-19 Pandemisinin ABD Ekonomisine Yansımaları ve Küresel Ekonomik Güçlükler. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 7(1), 107-132.

Received: 11 May 2022

Accepted: 28 June 2022

Published online: 30 June 2022

©All right reserved

Bulletin of Economic Theory and Analysis

Volume VII, Issue 1, pp. 107-132, 2022

<https://dergipark.org.tr/pub/beta>

Original Article / Araştırma Makalesi

Received / Alınma: 11.05.2022 Accepted / Kabul: 28.06.2022

Covid-19 Pandemisinin ABD Ekonomisine Yansımaları ve Küresel Ekonomik Güçlükler

Seher GÖKPINAR^a

^aArş. Gör. Dr. Hitit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Çorum, TÜRKİYE

<https://orcid.org/0000-0003-0974-6151>

ÖZ

Dünya 20. yüzyılı daha çok savaşlarla ve derin politik krizlerle geçirmiştir. 21. yüzyılda ise var olan sorunlara yenileri eklenerek sorunlar daha karmaşık bir hal almıştır. Etkileri tüm dünyada derinden hissedilen son kriz ise, Covid-19 pandemisi olarak dünya tarihindeki yerini şimdiden almıştır. Covid-19, her ne kadar bir sağlık kriziyle başlamış olsa da kısa süre içerisinde derin bir küresel ekonomik krize evrilmiştir. Bu süre zarfında tüm dünya ülkeleri pandeminin ortaya çıkardığı ekonomik türbülansı en aza indirmek için çok sayıda mali desteğe başvurmuştur.

Pandemiyle mücadele kapsamında gelir kaybına uğrayan çok sayıda kesime para ve maliye politikaları çerçevesinde doğrudan ve dolaylı mali destek sağlayan ülkelere biri de ABD'dir. Uygulanan karantina önlemleri ve derin belirsizlik ortamı bu mali uygulamaları gerekli kılmıştır. Ancak pandeminin en ağır hissedildiği dönemde makroekonomik göstergeler bozulmuş ve nihayetinde kamu harcamaları ve bütçe açıkları önemli ölçüde artmıştır. ABD'nin küresel ekonomideki yeri ve büyüklüğü dikkate alındığında, Covid-19 pandemisi ile mücadele kapsamında ortaya koyduğu politikalar küresel ekonomi açısından daha önemli olmaktadır. Bu kapsamda, bu çalışmada Covid-19 pandemisinin ABD ekonomisine etkileri ele alınmış ve pandeminin ortaya çıkardığı küresel ekonomik sorunlara yönelik politika önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler
Covid-19 Pandemisi,
ABD Ekonomisi,
Ekonomik Belirsizlik,
Para Politikası,
Maliye Politikası

JEL Kodu
F6, G38, H6

İLETİŞİM Seher GÖKPINAR ✉ sehergokpinar@hitit.edu.tr 📧 Hitit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Çorum, TÜRKİYE

The Reflections of the Covid-19 Pandemic on the USA Economy and Global Economic Challenges

ABSTRACT

The world has spent the 20th century mostly with wars and deep political crises. In the 21st century, problems have become more complex by adding new ones to existing problems. The last crisis, the effects of which are deeply felt all over the world, has already taken its place in world history as the Covid-19 pandemic. Although Covid-19 started with a health crisis, it soon evolved into a deep global economic crisis. During this period, all countries of the world have applied for a large number of financial support to minimize the economic turbulence caused by the pandemic.

Within the scope of the fight against the pandemic, one of the countries that provide direct and indirect financial support to many people who have lost income within the framework of monetary and fiscal policies is the USA. The quarantine measures implemented and the deep uncertainty environment necessitated these financial practices. However macroeconomic indicators deteriorated in the period when the pandemic was felt most severely, and ultimately, public expenditures and budget deficits increased significantly. Considering the place and size of the USA in the global economy, the policies put forward by the USA in the fight against the Covid-19 pandemic are more important for the global economy. In this context, in this study, the effects of the Covid-19 pandemic on the USA economy were discussed and policy recommendations were made for the global economic problems caused by the pandemic.

Keywords

Covid-19 Pandemic, USA Economy, Economic Uncertainty, Monetary Policy, Fiscal Policy

JEL Classification

F6, G38, H6

1. Giriş

2019 yılının Aralık ayında Çin’de ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi küresel bir krize yol açmıştır. Pandeminin özellikle sosyal yaşam ve çalışma hayatında köklü değişimlere yol açması ile hemen hemen tüm ekonomik faaliyetler zarar görmüştür. Bu süreçte ekonomilerin temel dinamikleri derinden etkilenmiştir. Pandeminin hızla yayılarak kısa süre içerisinde kontrolden çıkmasıyla neredeyse her alanda büyük bir küresel belirsizlik oluşmuştur. Covid-19’un yaratmış olduğu bu belirsizlik şoku küresel krizlerle kıyaslanmıştır. Baker (2020) göre Covid-19 pandemisi, 2008-2009 küresel finans krizinde ortaya çıkan belirsizlikten daha büyük bir şoka yol açarken, 1929-1933 büyük buhranı sırasında yaşanan belirsizliğe daha çok benzeyen muazzam bir şok yaratmıştır. Ülkeler, pandemi süresince hem sağlık hem de ekonomi cephesinde baş gösteren sorunlarla baş etmek zorunda kalmışlardır.

Covid-19’a yakalan insan sayısının hızla çoğalması başta sağlık sistemi olmak üzere ABD ekonomisi açısından sorunlara yol açmıştır. Amerika Birleşik Devletleri pandemi için en fazla destek sağlayan ülkelerin başında gelmektedir. Ekonominin resesyona girmesini önlemek, gelir

kayıbı yaşayan kesimi desteklemek ve belirsizlik ortamının taşıdığı riskleri azaltabilmek için açıklanan ekonomik önlem paketlerinin boyutları trilyonlarca dolara ulaşmıştır. Bu süreçte faiz oranlarında değişikliğe gidilmiş ve büyük miktarda parasal genişleme gerçekleştirilmiştir. Uygulanan genişletici politikalar, pandeminin yol açtığı ekonomik koşullar ve küresel ekonomide ortaya çıkan güçlükler makroekonomik göstergeleri bozmuştur. ABD ekonomisinin mevcut görünümü, Covid-19 krizi ortadan kalksa bile ekonominin dengelerinin yerine gelmesinin uzun bir zaman alabileceğini göstermektedir. ABD'nin küresel konjonktürdeki yeri ve önemi dikkate alındığında, makroekonomik göstergelerindeki bozulmanın ve pandemiyle mücadelede uyguladığı ekonomi politikalarının küresel bazlı etkileri olmaktadır. ABD ekonomisinin politikaları bütün küresel ekonomik aktörler tarafından yakından takip edilmektedir. Bu bağlamda pandemi sürecinin ortaya çıkardığı küresel ekonomik güçlükleri ele almak ve bu tartışmanın boyutunu genişletmek çalışmanın önemini artırmaktadır. Önümüzdeki dönemde ABD ekonomisi ve küresel ekonomik güçlüklerle yönelik tartışmaların literatürde daha fazla yer bulacağı düşünülmektedir.

Covid-19 krizinin ABD ekonomisine etkisinin ele alındığı bu çalışmanın ilk kısmında pandeminin ortaya çıkışı ve yaşanan küresel belirsizlik çeşitli indekslerle ele alınmıştır. Bununla birlikte, ABD-Çin ticaret savaşlarının küresel belirsizliğe ve ABD'nin dış ticaretine olan etkisine dikkat çekilmiştir. İkinci kısımda ise Covid-19 pandemisine yönelik ABD'nin uygulamaya konduğu mali ve parasal önlemlere yer verilmiştir. Ardından Covid-19'un ABD ekonomisine etkisi makroekonomik göstergeler çerçevesinde analiz edilmiştir. Son kısımda ise Covid-19 pandemisinin ABD ekonomisinde ve küresel ekonomide yarattığı güçlüklerle yönelik politika önerilerinde bulunulmuştur.

2. Covid-19 Pandemisinin Ortaya Çıkışı

2019 yılı Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan SARS-CoV-2 (Severe Acuterespiratory Syndrome-Coronavirus 2) virüsü Covid-19* (Corona Virus Disease-2019) pandemisine yol açmıştır (Smith vd., 2020: 102). Salgın ortaya çıktıktan bir süre sonra 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün Covid-19'un endişe verici yayılma ve şiddet

* Virüsün yüzeyinde taç benzeri sivri uçlar bulundurması nedeniyle taç ve virüs kelimelerinin birleşiminden oluşan Corona Virus adını almıştır. Bu salgın 2002 yılı kasım ayında Çin'de ortaya çıkan SARS (SARS-CoV) virüsü ile genetik olarak %86* oranında benzerlik taşıması nedeni ile onun resmi adı "SARS-CoV-2" olmuştur (Smith vd., 2020: e102; Yang vd., 2020: 1-2). Şu anda insan nüfusunda dolaşan dört endemik koronavirüs türü (229E, HKU1, NL63 ve OC43) vardır. Covid-19 bunlardan beşincisi olacaktır (Li vd., 2020: 493).

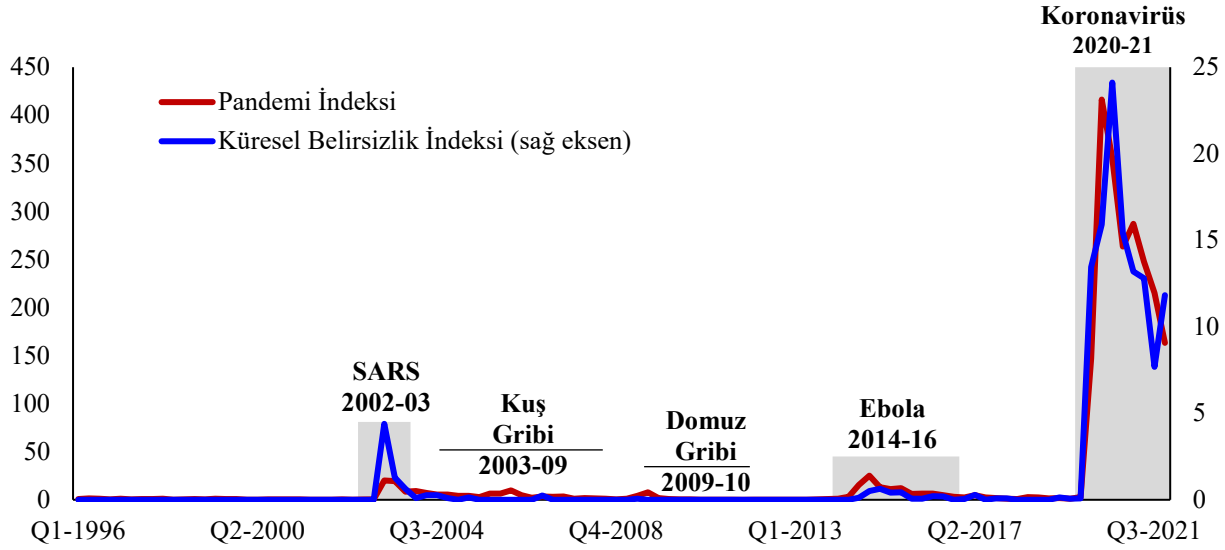
seviyelerini değerlendirerek bir pandemi olarak ilan etmesi tüm dünyanın dikkatini bu konunun üzerine çekmiştir. Bu gelişme Covid-19'un bulaşıcılığı ve öldürücülüğü de dâhil olmak üzere neredeyse her alanda büyük bir belirsizlik yaratmıştır. Öyle ki pandemide, aşılari geliştirmek ve dağıtmak için gereken zaman; ikinci dalganın ortaya çıkıp çıkmayacağı; sosyal mesafenin süresi ve etkinliği; kısa ve uzun vadede ortaya çıkan ekonomik etkiler; politika tepkileri; ekonominin toparlanma hızı; "geçici" devlet müdahalelerinin kalıcı olup olmayacağı; tüketici harcama kalıpları, iş seyahatleri ve evden çalışmanın getirdiği değişimlerin ne ölçüde devam edeceği soruları tüm dünyada belirsiz süreli bir değişime yol açmıştır (Baker vd., 2020: 2; Altig vd., 2020: 1). Covid-19 pandemisinin yarattığı belirsizlik, beklentiler ve ekonomi üzerinde yarattığı tahribat FED Başkanı Jerome Powell'ın 21 Mayıs 2020 tarihindeki konuşmasında da gündeme gelmiştir: "...Benzeri olmayan bir ekonomik gerilemenin ortasındayız...Son on yılın iş kazanımlarını şimdiden sildi ve ülke genelinde şiddetli bir sancıya neden oldu. Ve yük yayılmış olsa da, eşit olarak dağılmış değil...Bu gerilemenin acısı geleceğe dair büyük belirsizliğin yanı sıra normal yaşamın alt üst olmasıyla birleşiyor. En iyi zamanlarda, ekonominin gidişatını kesin olarak tahmin etmek zordur...Şu an tamamen yeni bir belirsizlik seviyesi yaşıyoruz, çünkü virüse dair sorular görünümü karmaşıklaştırıyor...". Yaşanan süreç FED başkanını büyük ölçüde haklı çıkarmıştır. Küresel ekonomi, büyük krizlerin yaşandığı dönem ve sonrasında krizlerin olumsuz neticelerini uzun süre atlatamamıştır. Covid-19 pandemisi de bu krizlerden biridir.

3. Pandeminin Yarattığı Küresel Belirsizlik Ortamı

Covid-19 pandemisi ile ortaya çıkan belirsizlik yakın tarihte yaşanan salgın hastalıkların yarattığı belirsizliği geride bırakmıştır. Nitekim yaşandığı dönemde oldukça yüksek etkilere sahip olduğu düşünölen SARS, Kuş gribi, Domuz gribi ve Ebola salgınları, Covid-19'a nazaran oldukça düşük seviyelerde belirsizlik ortaya çıkarmıştır. WHO (2003) verilerine göre, Covid-19 pandemisi ile en fazla benzerlik barındıran ve diğer salgınlardan daha fazla belirsizlik oluşturan SARS salgını bile 2002-2003 yıllarında dünyada yalnızca 8422 kişiye bulaşmış ve 916 kişinin ölümüne (vakaölüm oranı: %11) yol açmıştır.

Küresel belirsizlik düzeyi çeşitli hesaplamalara konu olarak ölçölmektedir. Ahir vd. (2018), 1996 yılından bu yana önemli olayların küresel ölçekte yaratmış olduğu belirsizlik düzeyini küresel belirsizlik indeksi ile ölçmektedirler. Küresel belirsizlik indeksinin bir alt indeksi olarak pandemi belirsizlik indeksi oluşturulmaktadır. Covid-19 pandemisinin şiddeti ve gidişatına yönelik ortaya

çıkan belirsizlik bu indeksleri önemli ölçüde etkilemiştir. Grafik 1’de salgın dönemlerinde pandemi indeksi ile küresel belirsizlik indeksinde yer alan değişim gözlenmektedir. Buna göre, Covid-19 salgını ile ortaya çıkan belirsizlik şoku, indeksi şu ana kadar ki en yüksek seviyesine taşımıştır. Bu seviye SARS salgını ile ortaya çıkan şokun dört katına karşılık gelmektedir.

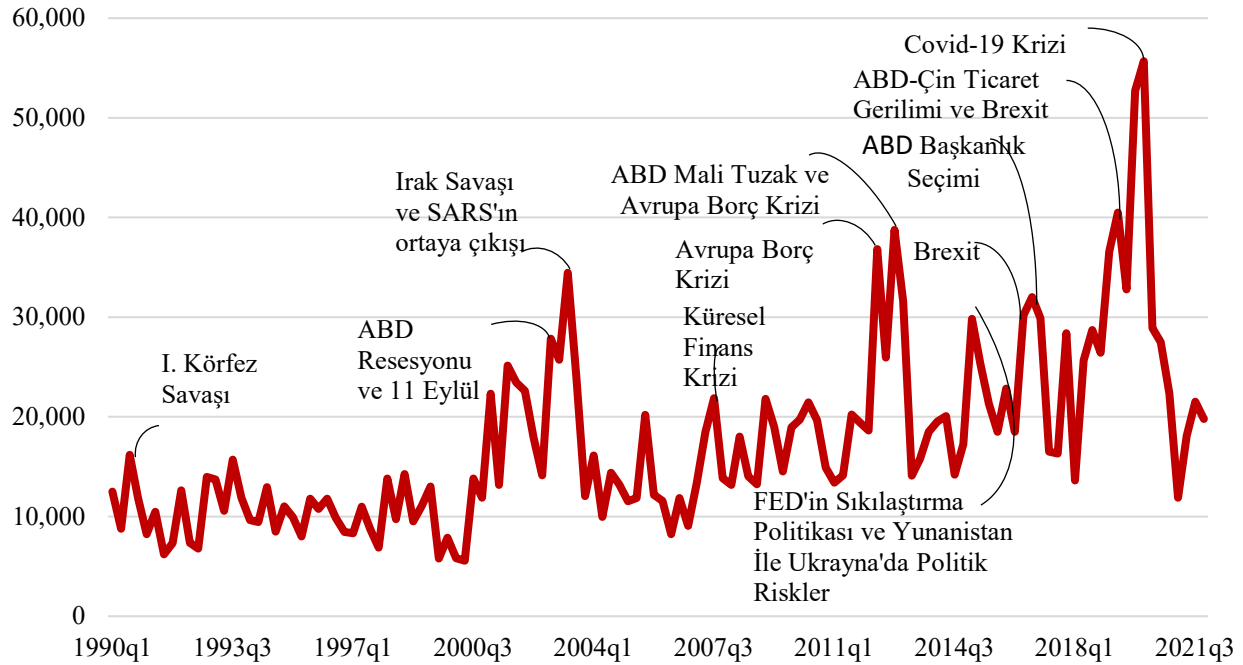

Grafik 1. Küresel Belirsizlik ve Pandemi Belirsizlik İndeksi (1996Q1 - 2021Q4) (Kaynak: Ahir vd., 2018; WUI, 2022)

Not. Küresel Belirsizlik İndeksi (The World Uncertainty Index-WUI), 1996'dan başlayarak 143 ülke için EIU (Economist Intelligence Unit) ülke raporlarındaki pandemi ya da epidemiyi ile ilgili bir kelimenin yakınında geçen belirsizlik ifadesi sayılarak hesaplanmaktadır. Bu indeks, dünya genelinde pandemilerle ilgili belirsizliği ölçmektedir. Küresel Belirsizlik İndeksi'nin bir alt indeksi olan Pandemi İndeksi ise, EIU ülke raporlarında pandemi ile ilgili bir kelimenin kaç kez geçtiği hesaplanarak oluşturulmaktadır.

Covid-19 pandemisinin SARS salgınına göre daha fazla belirsizlik yaratmasında pek çok faktör etkili olmuştur. Örneğin Çin'in Wuhan şehrinin nüfusunun çok fazla sirkülasyona sahip olması ve ayrıca buranın büyük bir ticaret ve sanayi merkezi konumunda yer alması virüsün yayılımını kolaylaştırmıştır. Ek olarak, SARS'ın daha çok hastahanelerde bulaşan bir virüs olmasına karşılık, Covid-19'un topluluk yayılımının daha yüksek olması bulaşıcılık hızını yükseltmiştir. Ayrıca bu iki virüs arasında bulaşıcı dönem farklılık göstermektedir. Covid-19'un hastalığın erken döneminde bulaşması virüsün yayılımını artırarak izolasyon tedbirlerinin SARS virüsündeki gibi etkili olmasına engel olmuştur (Smith vd., 2020: 104-105). WHO verilerine göre Covid-19, SARS salgınına oldukça geride bırakarak 25 Şubat 2022 tarihine kadar 430 milyonun üzerinde kişiye bulaşmış ve 6 milyona yakın kişinin ölümüne neden olmuştur. ABD'de ise aynı tarihte 79 milyon kişiye bulaşmış ve 1 milyona yakın kişinin ölümüne yol açmıştır.

Covid-19 pandemisi küresel ekonomide artan belirsizliklerin yaşandığı bir zamanda ortaya çıkmıştır (Song ve Zhou, 2020: 4). Nitekim 2000’li yılların başından Covid-19 pandemisine kadar geçen dönemde dünyada pek çok ekonomik ve siyasi gelişme yaşanmıştır. Irak Savaşı ve SARS salgını, 2008-2009 küresel finans krizi, FED’in sıkılaştırıcı para politikaları, ABD başkanlık seçimi, ABD-Çin ticaret gerilimi ve Brexit Süreci’nin de aralarında olduğu pek çok küresel gelişme büyük çapta bir belirsizlik yaratmıştır. Bunlar arasında özellikle 2008-2009 küresel finans krizine ve Avrupa borç krizine ayrı şekilde değinilebilir. Zira Covid-19 pandemisi ortaya çıkmadan dünya, küresel finans krizinin etkilerini henüz atlatamamıştır. FED ve ECB (European Central Bank/Avrupa Merkez Bankası) gibi major merkez bankaları krizden sonra uzun yıllar boyunca genişletici ekonomi politikalarını muhafaza etmelerine rağmen büyüme ve enflasyon oranları istenilen düzeye ulaşmamış ve ekonomik faaliyetlerdeki canlılık tam olarak gerçekleşmemiştir. Hatta Avrupa krizden sonra uzun yıllar deflasyonla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Avrupa’da enflasyon oranları Covid-19 pandemisine kadar halen çok düşük seviyelerde kalmıştır. Tüm bu gelişmelere ilaveten, küresel belirsizliği hat safhalara çıkararak 2020 yılının birinci çeyreğinde ortaya çıkan Covid-19 pandemisi olmuştur. Bu durum Grafik 2’den çok daha yakın bir şekilde izlenebilir.

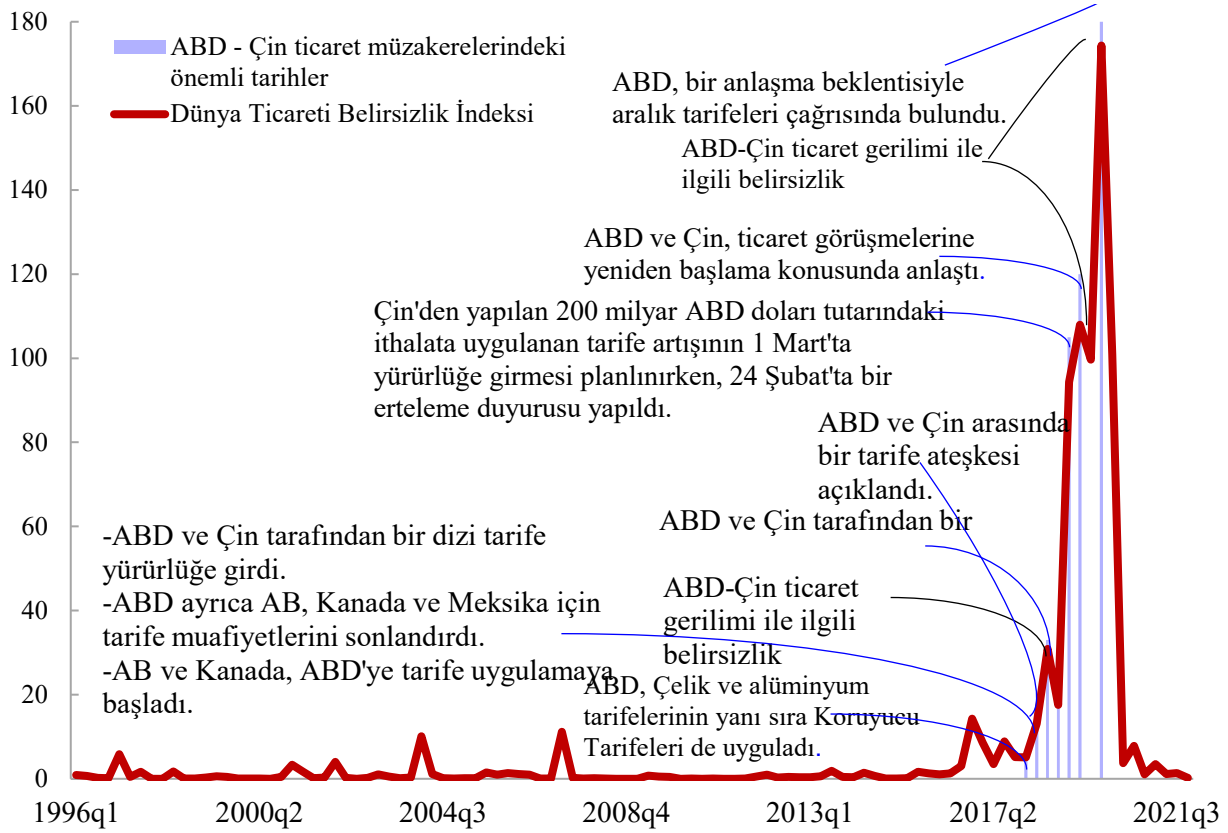

Grafik 2. Küresel Belirsizlik İndeksi (1990Q1 - 2021Q4) (Kaynak: Ahir vd., 2018; WUI, 2022)

Covid-19 pandemisinin ortaya çıkışından hemen önce ABD ve Çin arasında yaşanan ticaret krizinin dünya ticareti üzerinde yol açabileceği olası negatif etkiler dünya gündemini yoğun bir biçimde meşgul etmiştir. Donald Trump'ın 2016 yılında başkanlık kampanyası sırasında ABD ve Çin arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiye yönelik açıklamaları ile gündeme gelen ABD-Çin ticaret savaşları, Trump yönetiminin Mart 2018'de Çin'e karşı bir "tarife savaşı" başlatmasıyla resmîyet kazanmıştır. Tarife tedbirleri 2018 yılı Temmuz ayı başlarında yürürlüğe girmiştir. İlk aşamada çelik ve alüminyum üzerinde "ulusal güvenlik incelemeleri" ile başlayan süreç, kısa sürede fikri mülkiyet hakları ve teknolojiye kadar uzanmıştır (Steinbock, 2018: 518). ABD'nin Çin ithalatına uyguladığı tarife artışlarına karşılık olarak Çin'in de tarifelerini yükseltmesi karşılıklı gerilimi tırmandırmıştır (Bekkers ve Schroeter, 2020).

ABD-Çin ticaret gerilimi her iki ülkedeki birçok üreticinin yanı sıra tüketicileri olumsuz yönde etkilemiştir. Tarifeler, ABD ve Çin arasındaki ticareti azaltmış olmasına rağmen ikili ticaret açığı genel olarak değişmemiştir. Bu iki ülke arasındaki ticaret savaşlarının, iş ve finans piyasası duyarlılığını önemli ölçüde bozabileceği aynı zamanda küresel tedarik zincirlerini etkileyebileceği ve 2019 yılında küresel büyümede öngörülen toparlanmayı tehlikeye atabileceği yönünde kaygıları da artırmıştır. ABD-Çin ticaret savaşlarının diğer ülkelere sıçraması olasılığı da bu kaygılar üzerinde etkili olmuştur. Daha fazla ticaret engelleri küresel tedarik zincirlerini bozacak ve yeni teknolojilerin yayılmasını yavaşlatacak, sonuçta küresel üretkenliğin ve refahın düşmesine yol açabilecektir (IMF, 2019).

ABD'nin ticaret politikalarında uyguladığı korumacılık tedbirleri yalnızca ABD-Çin ilişkisiyle sınırlı kalmamıştır. Trump yönetimi, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın (NAFTA) şartlarını yeniden müzakere etmeleri için Kanada ve Meksika ile görüşmelerde bulunmuştur. ABD'nin AB, Japonya ve Güney Kore gibi diğer ülkelerle olan ticari ilişkisi, "Önce Amerika" ilkesi çerçevesinde korumacılığa daha fazla vurgu yapan yeni ticaret politikasının bir sonucu olarak sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Ancak Çin, ABD tarafından hedeflenen birincil ülke konumundadır (Lu, 2018: 87). ABD-Çin ticaret müzakerelerinin olduğu önemli tarihlerde (Grafik 3) dünya ticareti belirsizlik indeksinin eş zamanlı bir değişim göstermesi bu iki ülke ilişkilerinin dünya ticareti üzerindeki etki gücünü ortaya koymaktadır.

Grafik 3. Dünya Ticareti Belirsizlik İndeksi (1996Q1 - 2021Q4) (Kaynak: Ahir vd., 2018)

Not. Küresel Belirsizlik İndeksi'ne dayanılarak oluşturulan Dünya Ticareti Belirsizlik İndeksi (World Trade Uncertainty -WTU) EIU ülke raporlarında ticaretle ilgili bir kelimeye yakın bir yerde geçen belirsizlik kelime sayıları dikkate alınarak oluşturulmaktadır.

2017 yılında ABD ve Çin birbirlerinin en büyük ticaret ortaklarıydılar. 2000 yılında Çin ekonomisi ABD GSYİH'sının sadece onda biri kadar bir ekonomik büyüklüğe sahipti. Ancak Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üye olmasıyla Çin ekonomisi ihracata dayalı hızlı bir büyüme gerçekleştirmiştir. 2000 yılında Çin'in ABD ekonomisindeki payı yüzde 12 iken, 2010 yılında üç kattan fazla artarak yüzde 40'ın üzerine çıkmıştır. Bu durum Çin'in diğer ülkelere kıyasla ABD ekonomisi için önemini daha fazla ortaya koymuştur. Böylece Çin, ABD'nin dış ticaret açıklarından daha fazla sorumlu tutulur bir hale gelmiştir (Steinbock, 2018: 518).

ABD ile Çin arasında mal, hizmet ve tarım alanında yapılan ihracat-ithalat rakamları incelendiğinde ise Çin'in ABD dış ticareti için önemi daha fazla ortaya çıkmıştır. ABD Ticaret Temsilciliği (U.S. Trade Representative-USTR) rakamlarına göre, ABD'nin Çin ile mal ve hizmet ticareti 2020 yılında yaklaşık 615,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bununun 164,9 milyar doları ihracat; 450,4 milyar doları ise ithalattır. Böylece ABD 2020 yılında Çin'e karşı toplam 285,5

milyar dolar mal ve hizmet ticareti açığı vermiştir. Çin ise, toplam 559,2 milyar dolar (iki yönlü) mal ticareti ile 2020 yılında ABD'nin en büyük mal ticareti ortağı olmuştur. 2020 yılında ABD'nin Çin'e yaptığı mal ihracatı 2010 yılına göre yüzde 35 artarak 124,5 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı zamanda ABD'nin en büyük tarımsal ihracat pazarı olan Çin'e toplam tarım ürünleri ihracatı 2020'de 26,5 milyar dolara yükselmiştir. Bununla birlikte ABD'nin Çin'e yaptığı hizmet ihracatı, 2020 yılında yaklaşık 40,4 milyar dolara ulaşmıştır. ABD'nin Çin'den yaptığı ithalat incelendiğinde ise Çin'in ABD'nin en büyük mal ithalatı tedarikçisi olduğu görülmektedir. 2020 yılında Çin'den yapılan mal ithalatı 434,7 milyar dolar düzeyindedir. ABD'nin Çin'den toplam tarım ürünleri ithalatı 2020'de 3,8 milyar dolara ulaşmıştır. Çin, ABD'nin yedinci en büyük tarımsal ithalat tedarikçisidir. 2020 yılında ABD'nin Çin ile yaptığı hizmet ithalatı 2019 yılına göre yüzde 21,2 (4,2 milyar dolar) azalarak yaklaşık 15,6 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Ancak 2010 yılının rakamlarına göre hizmet ithalatı yüzde 36 artmıştır. Çin'in DTÖ üyeliği öncesine göre hizmet ithalatı yaklaşık yüzde 370,9 artmıştır. Böylece ABD'nin Çin ile olan ithalatı 2020 yılında ABD'nin toplam ithalatının yüzde 18,6'sını oluşturmuştur.

Tüm bu ikili ilişkilere rağmen ABD-Çin ticaret savaşları halen devam etmektedir. Ancak Trump yönetiminin sona ermesi ve Çin'de ortaya çıkan Covid-19 pandemisi, ticaret engellerinin dünya gündemindeki yeri değiştirmiştir. Diğer bir değişle ABD-Çin arasında yaşanan ticaret savaşları Covid-19 pandemisinin gölgesinde kalmıştır.

Covid-19 krizinde sağlık ve ekonomi alanında yaşanan şoklar arasında neredeyse anında oluşan etkileşim hükümetleri hızlı bir şekilde parasal ve mali yanıt vermek zorunda bırakmıştır (Moreira ve Hick, 2020). Sağlık ekonomisi cephesinde yoğun bakım üniteleri, sağlık personeli, maske, Covid-19 test kitleri ve aşı geliştirmeye yönelik acil müdahale gerektiren pek çok ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Ekonomi cephesinde ise salgının yayılımını kontrol altına alabilmek için kapatılan işletmelere destek sağlama ve süreli/süresiz olarak işten çıkarılan bireylerin gelir kayıplarının telafi edilmesi ve borç ertelemeleri gibi çok sayıda yeni finansal ihtiyaç belirlemiştir. Pandemi ile oluşan tüm bu ekonomik sorunları ortadan kaldırmaya yönelik olarak ABD hazinesi ve merkez bankası aracılığıyla mali ve parasal tedbirler uygulamaya konulmuştur. Pandeminin gelişimine bağlı olarak süreli bir şekilde oraya konulan mali tedbirlerin yerine yenileri eklenmiş ya da süreleri uzatılmıştır. ABD'de Covid-19 pandemisi ile mücadele kapsamında alınan parasal ve mali önlemler tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1.

*Covid-19 Pandemisine Yönelik Uygulanan Mali ve Parasal Önlemler***Mali Önlemler**

– ABD başkanı Donald Trump tarafından 6 Mart 2020’de Covid-19 ile mücadele çabalarını mali açıdan desteklemek için “*Coronavirus Preparedness and Response Supplemental Appropriations Act* (P.L. 116-123)” yasası ile 8.3 milyar ABD doları acil durum fonu onaylanmıştır.

- 18 Mart’ta ise Başkan Trump ücretli hastalık izni ve ücretsiz Covid-19 testi sağlayan “*The Families First Coronavirus Response Act* (PL 116-127)” yasasını imzalayarak gıda yardımı, işsizlik yardımları ve işverenlerin sağlık çalışanları için ek koruma sağlamasını zorunlu kılmıştır. Kongre ayrıca ajansların, çalışanların tesis dışında uzaktan çalışma uygulamalarına yönelik acil durum planları, petrol endüstrisine mali yardım, vergi indirimi ve vergi beyannamesi verme süresinin uzatılması gibi diğer olası önlemleri de ele almıştır.

GSYİH’nın yaklaşık %1’ine denk gelen bu fonlara göre; (i) Virüs testi; yoksullara sağlık yardımı (medicaid) finansmanı için eyaletlere transferler; teşhis, tedavi ve aşuların geliştirilmesi; Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri için destek. (ii) 2 haftalık ücretli hastalık izni; enfekte olanlar için 3 aya kadar acil izin (2/3 ücretle). (iii) Küçük İşletme İdaresi (Small Business Administration - SBA) kredi sübvansiyonlarının genişletilmesi. Ve (iv) 1,25 milyar ABD doları uluslararası yardım. Ayrıca, federal öğrenci kredisi yükümlülükleri 60 gün süreyle askıya alındı. Bu süre zarfında uygulanan ek önlemler ise şu şekildedir:

11 Mart’ta Avrupa’dan Amerika Birleşik Devletleri’ne 30 gün boyunca tüm seyahatlerde kısıtlamalar getirildi, küçük işletmelere Küçük İşletmeler İdaresi’nce düşük faizli krediler sunuldu, Hazine Bakanlığı’nca etkilenen işletmelerin vergi cezaları ertelenmiştir.

13 Mart’ta, eyalet ve yerel yönetim birimlerine destek olmak için afet yardım fonlarını serbest bırakan bir olağanüstü hal ilan edildi. Ayrıca virüsün tespiti için ek testler, bireylerin semptomları tanımlamalarına yardımcı olacak bir web sitesi ve Stratejik Petrol Rezervi için petrol alımları artırılmıştır. Bunlara ek olarak öğrenci kredilerine uygulanan faiz ödemelerinden feragat edildiği duyurulmuştur.

18 Mart 2020’de, bazı ABD işletmelerinin yetersiz tedarik edilen tıbbi ekipman ve sarf malzemelerinin üretimini artırmasını talep etme yetkisi veren Savunma Üretim Yasası (Defense Production Act - DPA) yürürlüğe girmiştir.

- 25 Mart’ta yaklaşık 2,3 trilyon ABD doları (GSYİH’nın yaklaşık %11’i) “*Coronavirus Aid, Relief and Economy Security Act (CARES)*” yasası onaylanmıştır. Covid-19 pandemisinden etkilenen bireyler, aileler ve işletmeler için acil yardım ve sağlık hizmeti sağlanmasını amaçlayan bu yasa şu destekleri içermektedir:

(i) bireylere bir defalık vergi iadesi sağlamak için 293 milyar ABD doları. (ii) işsizlik yardımlarını genişletmek için 268 milyar ABD doları. (iii) yardıma muhtaç bireylere gıda güvenliği ağı için 25 milyar ABD doları. (iv) krediler, garantiler ve Federal Rezerv programını destekleyerek kurumsal iflası önlemek için 510 milyar ABD doları. (v) SBA kredileri ve işçi çalıştıran küçük işletmeler için garantileri kapsayan 367 milyar dolarlık bir kredi programı. (vi) hastaneler için 100 milyar ABD doları. (vii) eyalet ve yerel yönetimlere 150 milyar ABD doları transfer ve (viii) uluslararası yardım için 49,9 milyar ABD doları kredi fonu oluşturulmuştur.

- 23 Nisan 2020’de Temsilciler Meclisi, The “*Paycheck Protection Program and Health Care Enhancement Act* (P.L. 116-139)”, yasasını kabul etmiştir. Bu yasa ile küçük işletme kredileri, sağlık hizmeti sağlayıcıları ve Covid-19 testleri için 484 milyar ABD doları ek kaynak sağlanmıştır. Bu yasa ile (i) SBA’ya ek geri ödemesiz krediler ve işçi çalıştıran küçük işletmelere garantiler için 321 milyar ABD doları. (ii) SBA’nın küçük işletmelere yardımcı olmak için hibe ve kredi sağlaması için 62 milyar ABD doları. (iii) hastaneler için 75 milyar ABD doları ve (iv) virüs testlerinin genişletilmesi için 25 milyar ABD doları sağlanmıştır.

- 27 Aralık 2020’de Başkan Trump “*Consolidated Appropriations Act of 2021 (P.L. 116-260)*” yasasının bir parçası olarak 868 milyar ABD doları (2020 GSYİH’nın yaklaşık yüzde 4,1’i) Covid-19 programları için ek

bir koronavirüs yardımı ile 12 ödenekten 1,4 trilyon dolarlık bir bütçe imzalamıştır. Sağlanan önlemler ise özetle şunlardır: (i) yetişkinler, çocuklar da dâhil olmak üzere uygun bireylere 600 ABD doları teşvik çeki. (ii) 14 Mart 2021'e kadar haftalık 300 ABD dolarına kadar uzatılmış işsizlik yardımı ve 11 haftaya kadar kalifiye bireyler için Pandemi İşsizlik Yardımı. (iii) 31 Ocak 2021'e kadar kira tahliyelerine ilişkin borçların ertelenmesi ve kiracılar için acil durum finansmanı (iv) Aşı üretimi, dağıtımı ve testini desteklemek için fonlar (v) Okullar, kolejler ve çocuk bakımı yardımı için fonlar (vi) Otobüsler, yollar, havaalanları ve ABD ulusal demir yolu şirketi fonları aracılığıyla ulaşım endüstrisine yardım.

- 11 Mart 2021'de gelindiğinde ise ABD başkanı Joe Biden, başka bir koronavirüs yardımı sağlayan 1,9 trilyon dolar (2020 GSYİH'nın yaklaşık yüzde 8.8'i) tahsis edilen "*American Rescue Plan Act (P.L. 117-2)*" yasasını imzalamıştır. Bu yasaya ile:

(i) 6 Eylül 2021'e kadar haftalık 300 ABD doları ek genişletilmiş işsizlik ödeneği. (ii) bireylere doğrudan ödemelerde 1.400 dolar, tek ebeveynler için 75.000\$'dan 112.500\$'a kadar ve çiftler için 150.000 dolar. (iii) acil ücretli izin, çocuk başına 3.600 dolara kadar genişletilmiş çocuk vergi indirimi, genişletilmiş çocuk ve bağımlı bakım desteği. (iv) küçük işletmelere 50 milyar doların üzerinde hibe ve diğer ödemeler. (v) Eyalet ve yerel yönetimlerine 350 milyar dolarlık yardım. (vi) okullar için 130 milyar dolar; Kolejlere ve üniversitelere 40 milyar dolar. (vii) konut yardımı, acil kiralama yardımı, ev sahibi yardımı ve diğer konut programları için yaklaşık 50 milyar dolar. (viii) Covid-19 aşılı, testler, teması takibi ve sağlıkla ilgili diğer finansmanlar dâhil olmak üzere sağlıkla ilgili programlarda 160 milyar doların üzerinde destek. (ix) havaalanları, havayolları ve demiryolu hizmetleri için finansman da dâhil olmak üzere ulaşım için 50 milyar dolar. (x) çiftçiler için borç indirimi de dâhil olmak üzere tarım için 10.4 milyar dolar. (xi) siber güvenliği geliştirmek için 1,9 milyar dolarlık destek sağlanmasının önu açılmıştır.

Parasal Önlemler

-2020 yılı mart ayında FED fonlama faizini toplamda 150 baz puan indirerek %0-0,25 aralığına çekmiştir. Gecelik ve vadeli repolar genişletilmiştir. Reeskont penceresi kredi maliyeti düşürülmüştür. Majör merkez bankalarıyla mevcut swap hatlarının maliyeti düşürülmüş ve döviz işlemlerinin vadesi uzatılmıştır; ABD doları takas limitlerini daha fazla merkez bankası ile genişletmiş; yabancı ve uluslararası para otoriteleri için geçici repo imkanı sunulmuştur.

-15 Mart 2022 tarihi itibarıyla niceliksel genişleme (quantitative easing) yaklaşık 8,95 trilyon ABD dolarına ulaşmıştır.

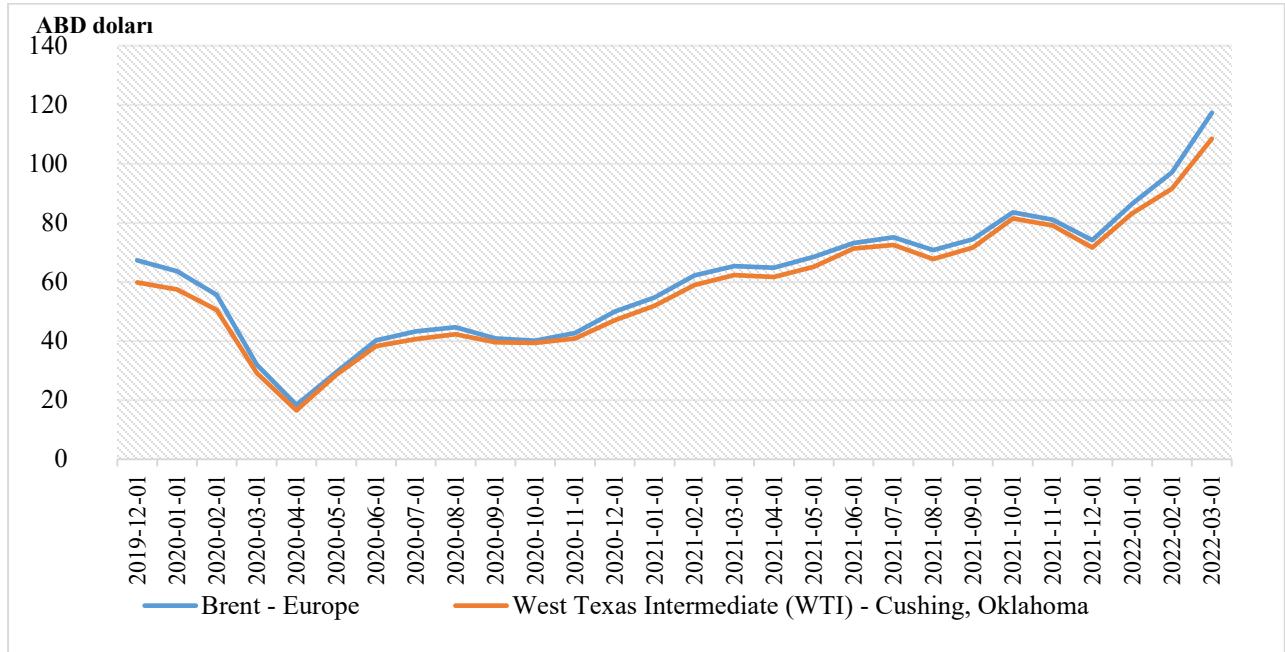
Kaynak: IMF (2021a); Congressional Research Service (CRS) Report (2021); Statista (2022).

4. Covid-19 Pandemisinin ABD Ekonomisine Yansımaları

Covid-19 pandemisi her ne kadar bir sağlık krizi olarak başlasa da kısa süre içerisinde küresel bir ekonomik krize evrilmiştir. Pandemi küresel ölçekte petrol fiyatlarını, üretimi, tedarik zincirlerini ve tüketim talebini etkilerken ülke bazında bütçe açığı, kamu ve özel sektör borçları, işsizlik, enflasyon ve durgunluk sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Küresel ekonomide ortaya çıkan belirsizlik ortamı, karantina tedbirlerinin uzaması, emtia fiyatlarında yaşanan dalgalanma, tedarik zincirinde oluşan bozulma ve iş kollarında değişen koşullar üretim ve istihdamda azalışa yol açarak makroekonomik göstergeleri bozmuştur.

Ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde ve arzulanın büyüme oranlarının yakalanabilmesinde her türlü küresel öneme sahip emtia büyük bir role sahiptir. Bunların başında

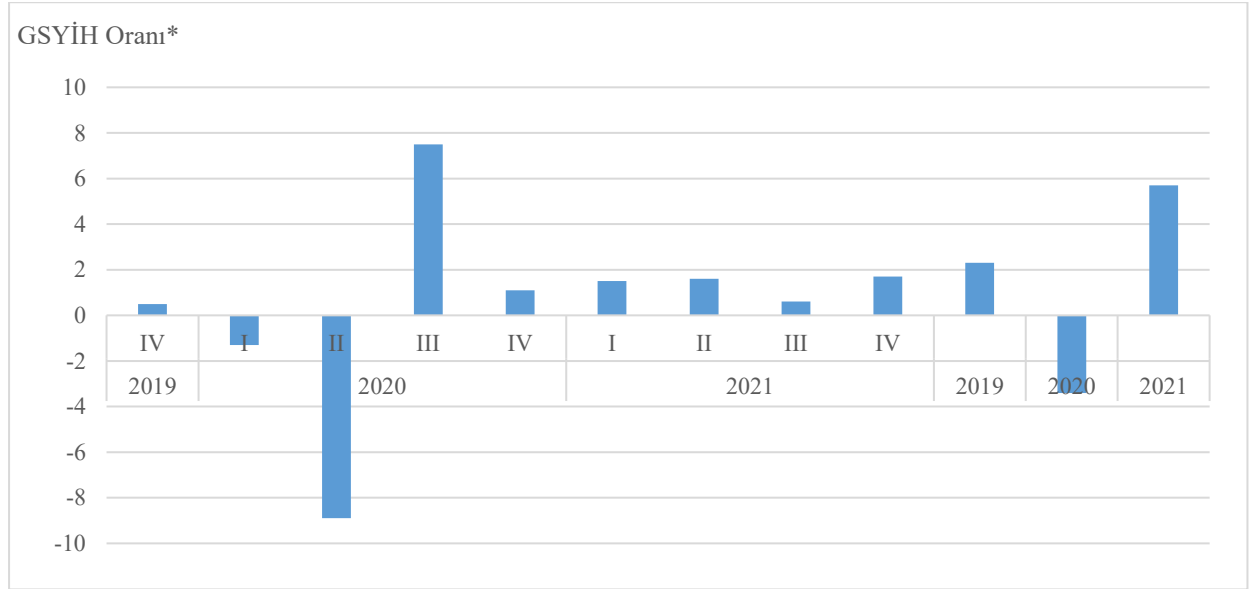
ise enerji gelmektedir. BP (2020) raporu verilerine göre pandeminin başlangıcında üretim, tedarik ve tüketimde yaşanan düşüş dünyanın önde gelen petrol ithalatçılarından olan Çin (toplam ithal edilen ham petrolün %22,6'sı), ABD (%12,5) ve Hindistan'ın (%9,7) başında olduğu ülkelerin petrol talebini azaltmalarına yol açmıştır. Takip eden süreçte ise ekonomi cephesinde yükselen risklerle birlikte petrol fiyatlarında büyük dalgalanmalar görülmüştür. 2020 yılının Nisan ayında Brent petrol fiyatları 18,38 dolara WTI ise 16,55 dolar seviyelerine kadar gerilemiştir (Grafik 4). 2020 yılının üçüncü çeyreğiyle birlikte büyüme ve aşya ilişkin olumlu gelişmelere bağlı olarak petrol talebinin artacağı yönündeki beklentiler petrol fiyatlarının tekrar yükselmesine yol açmıştır.

Grafik 4. Brent Petrol ve WTI Ham Petrol Varil Fiyatları (FRED verilerinden derlenmiştir)

2022 yılı Mart ayında Brent ham petrolünün ortalama varil fiyatı 116 dolara kadar yükselmiştir. Böylece 2021 yılının Aralık ayına göre yüzde 55 artış gösteren Brent petrol fiyatları 2013'ten bu yana en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2022 yılının Şubat ayında Ukrayna'da savaşın ortaya çıkışı ve Rusya'nın ham petrol (küresel petrol üretiminin yaklaşık yüzde 10'una sahip) ihracatının aksaması küresel arzla ilgili endişeleri tetiklemiştir. Yanı sıra Kanada, İngiltere ve ABD'nin de aralarında olduğu birçok ülkenin Rusya'dan petrol ithalatını yasaklamaları ve ithalatı aşamalı olarak durdurma planlarını açıklamaları da petrol fiyatlarının yükselmesinde etkili olmuştur. Bu gelişmeler, yeni petrol kaynaklarına yapılan yetersiz yatırım göz önüne alındığında, petrol tüketiminin küresel üretimi geride bırakacağına ilişkin endişeleri artırmıştır. 2022 yılının Mart ayı başında 130\$/varile yükselen petrol fiyatları, Uluslararası Enerji Ajansı (International

Energy Agency-IEA) üyeleri tarafından büyük bir petrol envanterinin açıklanmasının yanı sıra Çin'in birçok şehrinde tekrar uygulamaya konulan Covid-19 ile ilgili sokağa çıkma kısıtlamalarının yol açtığı zayıf talep beklentileri nisan ayı başında petrol fiyatlarının 100\$/varil seviyesine gerilemesini sağlamıştır (World Bank, 2022: 29). Covid-19 ile yaşanan belirsizlik, tedarik zincirlerinde yaşanan aksama, karantina önlemleri ve değişken petrol fiyatları üretim gerilemesine yol açarak büyüme oranlarını etkilemiştir.

Grafik 5. ABD Büyüme Oranları (OECD (2022) raporu verilerinden derlenmiştir)

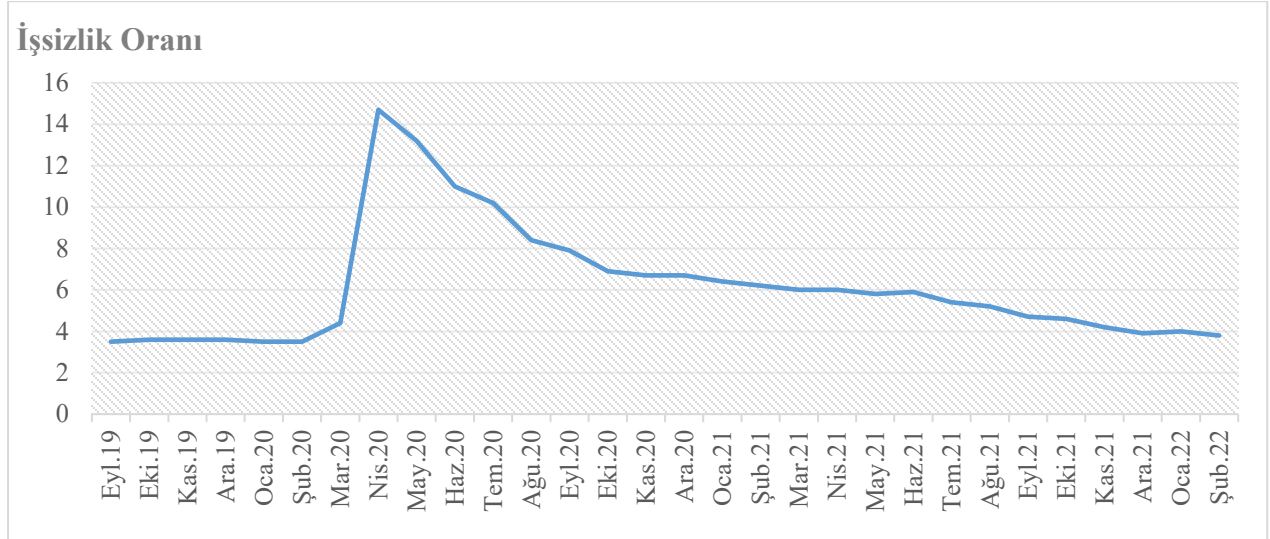
*Not. *Bir önceki çeyreğe ve bir önceki yıla göre büyüme oranında yaşanan yüzde değişim, mevsimsellikten arındırılmış.*

2020 yılında talepte yaşanan keskin daralma birçok işletmenin ara girdi siparişlerini kesmesine yol açmıştır. 2021 yılına gelindiğinde ekonomik büyüme ivme kazanırken arz tekrar hızlı bir şekilde artırılamamıştır. Talebe kıyasla mikroçip üretimine ilişkin zorlukların devam etmesi arz cephesindeki kısıtlamalardan sadece biridir. Ayrıca, nakliye konteynırlarının dünya dağılımı pandemi sırasında büyük ölçüde bozulmuş ve birçoğu olağan rotalarından ayrılmıştır. Bununla birlikte geçici kesintilere yol açan gelişmelerde örn. Süveyş Kanalı'nın kapatılması, Covid-19 pandemisinin ardından Çin'in İnci Nehri Deltası'ndaki limanlardaki kısıtlamalar (Los Angeles ve Long Beach limanlarındaki tıkanıklık gibi) teslimat sürelerinde gecikmeler yaşanmasına neden olmuştur. Emtia fiyatları ise güçlenen ekonomik faaliyetlerle birlikte yukarı yönlü artışını sürdürerek ekonomik büyümeyi baltalamıştır (IMF, 2021b: 8).

Pandemi süresince ABD'nin büyüme rakamlarında görülen değişime grafik 5'te yer verilmiştir. 2020 yılının ikinci çeyreğinde meydana gelen yüzde 8,9'luk daralma 2008 küresel

finans krizinden bu yana ABD ekonomisinin deneyimlediği en büyük daralmaya işaret etmektedir. Benzer şekilde Çin hariç hemen hemen tüm ülkelerde 2020'nin ikinci çeyreğinde ekonomik daralma yaşanmıştır. Pandeminin merkezi olan Çin'de ise bu ekonomik daralma 2020 yılının ilk çeyreğinde görülmüştür. Yaşanan şokun ardından üretim artışının zaman almasına bağlı olarak ABD ekonomisinde kademeli bir toparlanma gerçekleşmiştir. 2020 yılının üçüncü çeyreğinde güçlü bir ekonomik toparlanma yaşanmakla birlikte dördüncü çeyreğe girerken bu ivmenin tekrar yavaşladığı gözlenmektedir (IMF, 2020a:5; IMF, 2020b: 2).

ABD ekonomisinde Covid-19'un yol açtığı üretim düşüşü istihdamı da olumsuz yönde etkilemiştir. Covid-19 krizinin yarattığı emsalsiz durumda işsizliği ölçmek son derece zor bir hal almıştır. Çünkü Covid-19'un nasıl ilerleyeceğine ilişkin belirsizlik işten çıkarmaların geçici mi yoksa kalıcı mı olduğunu anlamayı zorlaştırmıştır (Moreira ve Hick, 2020).

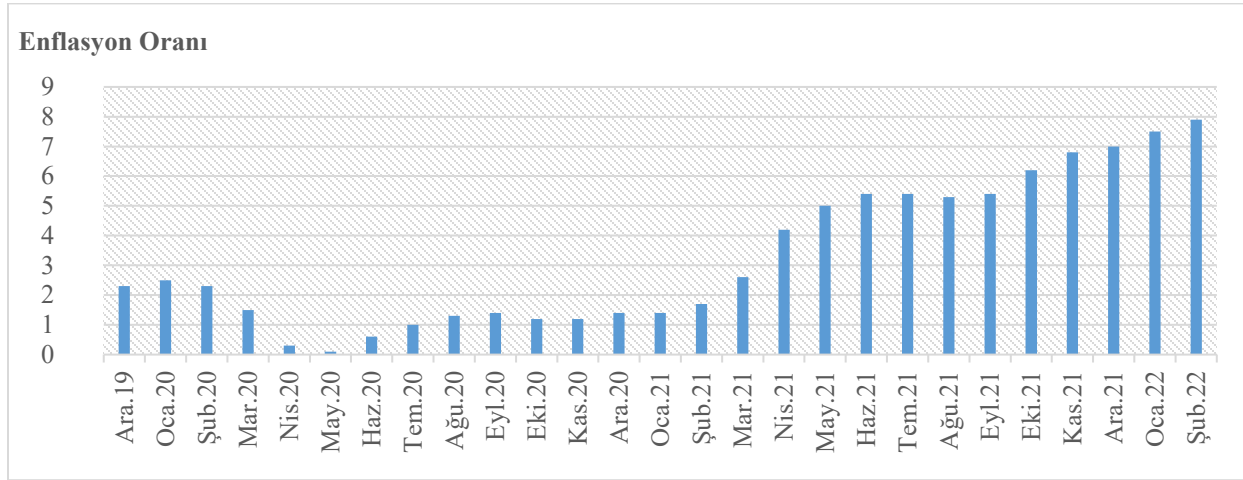

Grafik 7. ABD İşsizlik Oranı (U.S. Bureau of Labor Statistics – BLS verilerinden derlenmiştir)

Covid-19 pandemisiyle ABD'de işsizlik oranı tarihi seviyelerine yükselmiştir. ABD işgücü istatistikleri ofisinin istihdam durum (2020-Nisan) bültenine göre, ABD'de işsizlik oranı 2020 yılının Nisan ayında 10,3 puan artarak yüzde 14,7'ye kadar yükselmiştir. Bu yükseliş ABD işgücü istatistikleri ofisi tarafından 1948 yılından bu yana bu serinin tarihindeki en yüksek oran ve en büyük aylık artışa işaret etmektedir. 2020 yılının Nisan ayında işsiz sayısı 15,9 milyon artarak 23,1 milyona kadar yükselmiştir. Geçici olarak işten çıkarıldığını bildiren işsizlerin sayısı ise 2020 yılının Nisan ayında 16,2 milyon artarak 18,1 milyona ulaşmıştır. Kalıcı olarak işini kaybedenlerin sayısı ise 544.000 artarak 2 milyona yükselmiştir. Beş haftadan daha kısa süre işsiz olan bireylerin

sayısı nisan ayında 10,7 milyon artarak 14,3 milyona yükselmiş ve işsizlerin neredeyse üçte ikisine ulaşmıştır. İşgücüne katılım oranı aylık yüzde 2,5 puan azalarak yüzde 60,2'ye gerilemiş ve böylece 1973 yılından bu yana en düşük seviyeyi (yüzde 60) görmüştür. Toplam istihdam nisan ayında keskin bir düşüşle 22,4 milyon azalarak 133,4 milyona gerilemiştir. İstihdam-nüfus oranı yüzde 51,3 iken, nisan ayı boyunca 8,7 puan düşüş göstermiştir. 2021 yılı sonu itibariyle işsizlik oranları pandemi öncesi seviyelerine gerilemiştir. Ancak IMF (2021b) raporları işsizlik oranlarında yaşanan olumlu gelişmelere rağmen halen işgücü piyasasında önemli bir durgunluğun devam ettiğini vurgulamaktadır.

Covid-19 pandemisi ile bozulan göstergelerden bir diğeri ise yükselen enflasyon oranlarıdır. ABD'de pandemi döneminde gözlemlenen tüketici enflasyonu rakamları ABD'nin son 40 yılının en yüksek enflasyon seviyesini temsil etmektedir. Enflasyonda bu denli yüksek oranlar en son 1980'li yıllarda görülmüştür.

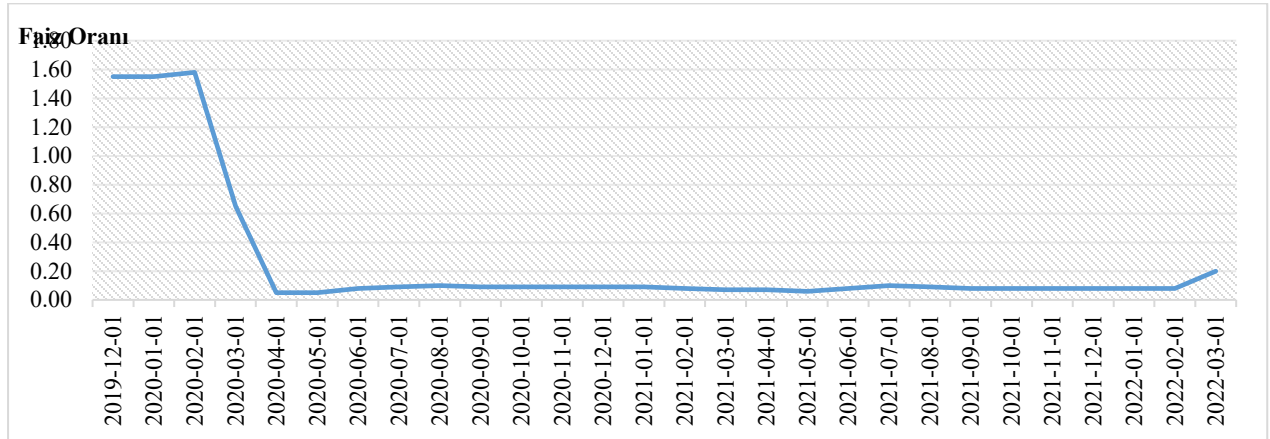

Grafik 8. ABD Tüketici Fiyat Endeksi 12 Aylık Değişim Oranları (%) (BLS verilerinden derlenmiştir)

2021 yılından bu yana ABD'de enflasyon dikkate değer bir yükseliş göstermiş ve ABD ekonomisi için bu durum bir sorun olmaya başlamıştır. ABD'de Tüketici Fiyat Endeksi 2022 yılının Ocak ayında 12 aylık yüzde 7,5'lik artışın ardından 2021 yılının Şubat ayından 2022 yılının Şubat ayına kadar yüzde 7,9 artış göstermiştir. Böylece gıda fiyatları yüzde 7,9 artarak, 1981 yılının Temmuz ayından bu yana en yüksek 12 aylık artışa ulaşmıştır. ABD'de fiyatlar 2021 yılının Şubat ayından 2022 yılının Şubat ayına göre yüzde 25,6 artarken, gıda ve enerji hariç tüm kalemler için fiyatlar yüzde 6,4 artış göstermiştir (BLS). ABD'de enflasyondaki bu hızlı artış büyük ölçüde pandemi kaynaklı arz-talep uyumsuzluklarının, yükselen emtia fiyatlarının ve politikayla ilgili

gelişmelerden (kira ve ipotek ertelemelerinin sona ermesiyle ABD tüketici fiyatlarının barınma bileşenindeki artış gibi) kaynaklanmaktadır (IMF, 2021b: 8).

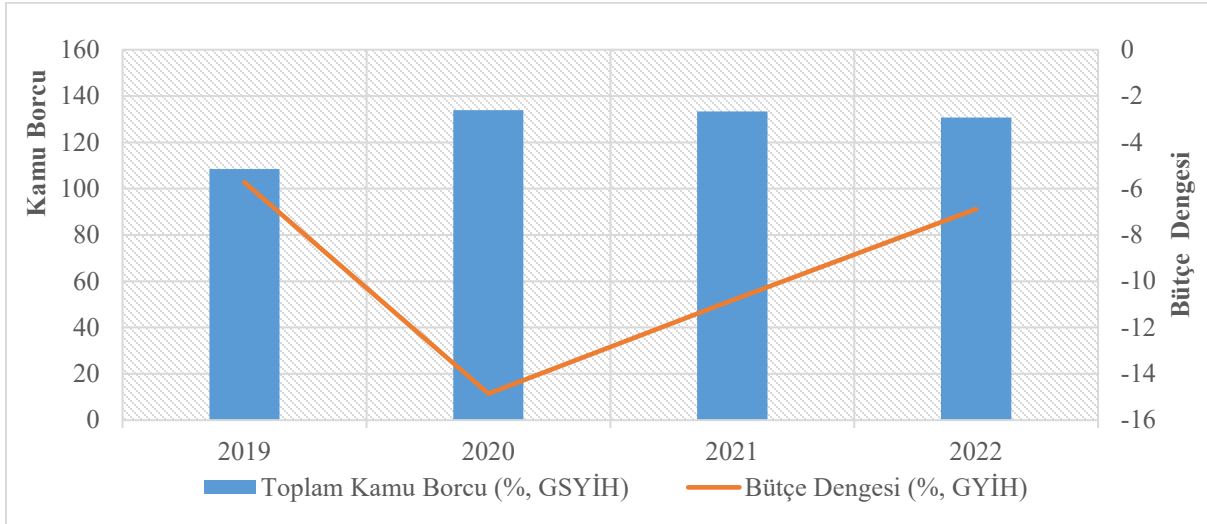
Merkez bankaları ekonomide fiyat istikrarını, işgücü piyasalarını ve büyümeyi bozacak koşullar oluştuğunda para politikaları aracılığıyla müdahale etmektedirler. Keza Covid-19 sürecinde ABD hükümetince uygulanan mali destek ve önlemlerle birlikte FED'in uyguladığı düşük faiz politikaları, bilanço genişlemesi ve parasal önlemler göz ardı edilemeyecek büyüklüklere ulaşmıştır. Covid-19 krizinin ortaya çıkışı ile FED fonlama faizini toplamda 150 baz puan indirerek % 0 - 0,25 aralığına çekmiştir. Bununla birlikte, niceliksel genişleme yoluyla FED'in bilançosu yaklaşık 8,95 trilyon ABD dolarına kadar artırılmıştır. Covid-19 pandemisinin etkilerinin ortaya çıktığı 2020 yılının Mart ayından bu yana geçen iki yıllık süre zarfında işsizlik oranlarının pandemi öncesi seviyelerine yaklaşması, büyüme oranlarında görece meydana gelen toparlanma ve en önemlisi de pandemi süresince geçici olduğu düşünülen enflasyon seviyelerinin kalıcı olduğu yönünde işaretlerin artması ile FED politika faizinde 2022 yılının Mart ayında 25 baz puan bir artış gerçekleştirmiştir. Bu şekilde FED, 2018 yılından bu yana ilk defa bir faiz artışı yapmıştır. Bilanço daraltmasına yönelik varlık alımlarını azaltım sürecine ilişkin bir gelişme gerçekleşmemiş olsa da FED ileriki toplantılarda bu sürecin başlayacağına ilişkin açıklamalarda bulunmuştur.

Grafik 8. ABD Federal Fonlama Faizi (FRED verilerinden derlenmiştir)

Pandemiyle birlikte başvurulan genişletici para ve maliye politikaları kamu harcamalarını artırmış, bütçe gelirlerini ise azaltmıştır. Kamu harcamalarında meydana gelen büyük çaplı artışlara ilaveten, hazinenin vergi indirimleri aracılığıyla vazgeçilen vergi alacakları da kamu gelirlerinde önemli bir azalışa yol açmıştır. Pandeminin kısa sürede bitmeyeceğinin anlaşılması üzerine ABD

hükümeti yeni önlemler almıştır. Nitekim sonrasında ABD kongresi trilyonlarca dolarlık yeni harcama paketleri ilan etmek zorunda kalmıştır.

Grafik 9. ABD'de Kamu Borcu ve Bütçe Dengesi (Fiscal Monitor (2021c) verilerinden derlenmiştir)

2021 yılının Ekim-Kasım aylarında vergi gelirleri geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 23,6 artış göstermiştir. Böylece vergi gelirleri bütçe yılının ilk iki ayı için rekor düzeyde bir büyüklüğe ulaşarak 565,1 milyar ABD doları olmuştur. Kamu gelirlerindeki artış, kurumsal kârların arttığını ve milyonlarca insanın işe geri döndüğünü ve bireysel vergi ödemelerinin arttığı ve nihayetinde canlanan bir ekonomiyi yansıtmaktadır. Ayrıca işletmelerin vergi indirimi kapsamında 2020 yılında ertelenen sosyal güvenlik vergi paylarını ödemeleri de bu artışa katkı sağlamıştır. Kamu harcamaları ise, 2021 bütçe yılının ilk iki ayı için rekor düzeyde bir artış ile (geçen yılın aynı iki ayna göre yüzde 3,9 daha fazla yükselerek) toplam 921,5 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Harcamalardaki artışı dengeleyen kamu gelirlerindeki bu keskin artışa bağlı olarak ABD'nin bütçe açığı azalarak, 2020 mali yılında 3,13 trilyon ABD dolarından 2021 mali yılında 2,77 trilyon ABD dolarına gerilemiştir. Bununla birlikte Kongre Bütçe Ofisi (Congressional Budget Office-CBO) 2022 bütçe yılı için açığının 1,2 trilyon ABD dolarına ineceğini tahmin etmektedir (ECLAC, 2021: 23, 24). 2020 ve 2021 yıllarında gayri safi milli hasılaya oranla bütçe açığı sırasıyla yüzde -14,85 ve yüzde -10,82 seviyesine yükselmiştir.

Pandemiye yönelik uygulamaya konulan tedbirler bütçe açıklarının yanında kamu borçlarında da bir artışa yol açmıştır. Federal borçlar bütçe açığı/fazlasından büyük ölçüde etkilenmektedir. Harcama için yeterli gelir olmadığında hükümet aradaki farkı kapatmak için borç

almaktadır. Belirli bir yılda fazla gelir oluştuğunda bu fonların çoğu federal borcu ödemek için kullanılmaktadır. ABD'nin 2021 yılında kamu borcu 28.43 trilyon dolara ulaşmıştır. 2020 yılında toplam borç 1.48 trilyon dolar artmıştır. Zaman içinde federal borçtaki değişimi ortaya koymanın bir başka yolu ise federal borcun Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) oranını izlemektir. Bu oran da zamanla artmıştır. 2019 yılında borç/GSYİH oranı yüzde 108 iken, pandemi sürecinde daha fazla yükselerek hem 2020 hem de 2021 yıllarında yaklaşık yüzde 130 seviyesine kadar tırmanmıştır (Grafik 9). ABD'nin toplam federal borcu son on yılda her yıl artmasına rağmen faiz gideri oldukça istikrarlı kalmıştır. 2021 yılının faiz gideri geçen yıla göre 40 milyar dolar (% 8) yükselerek 562 milyar dolar olmuştur. Kamu borçlarının çoğu Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yerli yatırımcılara ait olması önemli başka bir avantaj sunmaktadır. Ancak düşük borçlanma maliyetleri borç biriktirmeyi teşvik edebilmektedir. Nitekim 2001'den beri ABD'nin borcu istikrarlı bir şekilde artmaktadır (U.S. Bureau of the Fiscal Service).

5. Covid-19 Pandemisinin Ortaya Çıkardığı Küresel Güçlükler

Ekonomik krizlere karşı alınan önlemler krizlerin derinliğine göre değişiklik gösterebilmektedir. Dahası dünya tarihinde ekonomik krizlerin olumsuz sonuçlarının hangi şekilde azaltılacağı, krizlerden çıkışın nasıl sağlanacağı, üretim faaliyetlerinin tekrardan ne şekilde canlanacağı, para ve maliye politikalarından hangisinin efektif olacağına kadar çok sayıda soru halen güncelliğini korumaktadır.

2021 yılında ABD ekonomisinde ve diğer gelişmiş ekonomilerde ön plana çıkan sorunların başında yükselen enflasyon gelmektedir. Politika yapıcıların enflasyonla mücadelede sıkı veya gevşek para politikaları tercihleri ise ABD ekonomisi için yeni ekonomik sorunları gündeme getirmiştir. ABD'deki mevcut enflasyonun sorumlusu olarak artan toplam taleple birlikte ekonominin arz cephesinde gelişen şoklar ve Covid-19 süresince uygulanan politikalar olmuştur. Bu süreçte uygulanan gevşek para ve maliye politikaları ile hanehalkının karantina süresince biriken tasarruflarının tetiklediği tüketici harcamaları toplam talepte büyük bir artışa yol açmıştır (Roubini, 2022). Nitekim tüketici harcamaları ABD ekonomisinin yaklaşık üçte ikisini oluşturmaktadır. Pandemi süresince hanehalkları ekonomik teşvikler ve işsizlik sigortası gibi devlet transferleri nedeniyle tüketim harcamalarını artırmışlardır. Bununla birlikte bu süreç ucuz sermayeye ulaşımı kolaylaştırmıştır (Furman, 2022). Arz cephesinde ise; karantina koşullarında, tedarik zincirlerinde ve emek arzında yaşanan aksamaların yol açtığı dar boğazlar sorunları gittikçe

büyütmüştür. Ukrayna savaşı ve Çin'in Covid-19 ile mücadelede uyguladığı “sıfır-Covid” politikası arz cephesinde emtia fiyatları (enerji, endüstriyel metaller, gıda, gübreler vb.) ve tedarik zinciri sorunlarına yenilerini eklemiştir. Merkez bankaları enflasyonla müdahalede uygulayacakları para politikalarının sonuçları konusunda bir ikileme karşı karşıyadır. Nitekim para politikası önlemlerinin sertliği, resesyon ya da daha çok işsizlik şeklinde kendini gösterecek ve ekonomide sert bir inişe yol açabilecektir. Para politikası yapımcılarının önceliği hızlı bir şekilde enflasyonla mücadele etmek ise geleneksel olmayan genişletici politikaları ortadan kaldırmalı ve faiz oranlarını sert bir şekilde yükseltmelidirler. Aksine amaçları büyüme ve istihdamı sürdürmek ise o halde para politikaları daha yavaş bir şekilde uygulamaya konulmalıdır. Ancak bu durumda da hedefin üzerinde kalıcı bir enflasyon ile karşı karşıya kalınacaktır (Roubini, 2022).

Pandemi süresince sağlanan desteklerin geri çekilme zamanı planlanırken ekonomik toparlanmanın tehlikeye atılmaması gerekmektedir. Zira kamu maliyesi açısından bu desteğin süresiz olarak devam ettirilemeyeceği bilinmelidir. Bir noktadan sonra toparlanma hızlandığında ülkelerin mali pozisyonlarını düzeltmeye yönelik geçişe başlamaları gerekecektir (OECD, 2021: 32). Pandeminin ortaya çıkardığı koşullar büyüme oranlarını düşürerek, kamu borcu ve bütçe açığını yükseltmiştir. ABD ekonomisi küresel finans krizi ve Covid-19 krizinin neden olduğu ikiz şoka rağmen hala büyük bir mali alana sahiptir. Gelişmiş ekonomiler için yüksek borç seviyeleri, sürdürülebilirliğin de ötesinde kamu maliyesinin öngörülemeyen şoklara yanıt verme esnekliğini kaybetmesine yol açması nedeniyle sorun oluşturmaktadır. CBO'nun 2020 yılının Ekim ayı raporuna göre; ABD'nin 2050 yılına kadar borç/GSYİH oranı yüzde 190'a ulaşacaktır. ABD ekonomisini bekleyen başka bir tehlike ise demografik değişime bağlı olarak artması beklenen kamu harcamalarıdır. Bebek patlaması kuşağının önümüzdeki on beş yıl içinde emekliye ayrılmasıyla birlikte yetersiz finanse edilen sosyal güvenlik kurumu ve yaşlı nüfus açısından ortaya çıkacak harcamalar için bütçeden büyük transferler gerçekleştirilmesi gerekecektir (Rogoff, 2021). OECD'nin 2007-2020 yıllarına ilişkin verileri ABD bütçesinden en fazla kamu harcamasının sağlık ve sosyal koruma alanlarında yapıldığını göstermektedir. 2020 yılında ABD bütçesinde kamu harcamaları içerisinde en yüksek paya sosyal koruma harcamaları (% 25) ve sağlık harcamaları (% 22) sahiptir. Sosyal koruma harcamaları içerisinde ise en büyük ağırlığı yaşlı nüfus için yapılan harcamalar oluşturmaktadır. Benzer şekilde 2020 yılında yaşlı bağımlılık oranı[†] % 28,4 ve

[†]Yaşlı bağımlılık oranı (%)={ (65+ yaş)/(20~64 arası nüfus)}x100.

potansiyel destek oranı[‡] ise % 3,5'tür. Amerikan nüfusunun yaşlanmasına bağlı olarak çalışan aktif nüfusun azalması hazinenin daha az vergi geliri elde etmesine ve daha yüksek kamu harcaması yapmasına yol açmaktadır. Bu çerçevede nüfusun demografik değişimi dikkate alınarak maliye politikası yeniden değerlendirilmeli ve daha etkili ve esnek politikalara odaklanılmalıdır.

Covid-19 pandemisi ülkelerin var olan yapısal zorluklarını ortaya çıkarmış ve devletleri ve hükümetleri çok yönlü zorlu ekonomik koşullarla mücadele etmek zorunda bırakmıştır. Bu zorlukların üstesinden gelmek çok çeşitli vergi, harcama ve yönetim reformları gerektirmektedir. Mali araçların optimal bileşimi, ülkeye özgü çok çeşitli faktörlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. ABD'nin de içinde olduğu pek çok OECD ülkesinin emeklilik, sağlık ve uzun vadeli bakım harcamaları bütçe üzerinde önemli ölçüde yukarı yönlü baskıya sahiptir. Bu noktada yüksek vergilendirme ve harcama düzeylerine sahip olan ülkeler harcama büyümesini sınırlamaya ve verimliliğini artırmaya ihtiyaç duyulabilir. Vergi oranlarının ayarlanması, vergi tabanlarının genişletilmesi ve vergi kompozisyonunun değiştirilmesi gibi vergi sisteminde yapılan değişiklikler yoluyla vergi gelirlerinde artış sağlanabilir. Kamu harcaması tarafında ise, ülkelerin önceliklerini belirleyerek düşük öncelikli veya etkisiz harcamaları azaltarak ve öncelikli politika alanları için kaynakların düzenlenmesi ile harcamalar sınırlandırılabilir (OECD, 2021: 5-31).

Covid-19 pandemisi zorlu geçen iki yılda pek çok alanda köklü değişimlere yol açmıştır. Bu değişim büyük bir zorluk olarak değerlendirilebileceği gibi yeni fırsatları da ortaya çıkarmıştır. Pandemi ile birlikte tüketici tercihleri, üretim ve çalışma modellerinin değiştiği, yeni iş kolları ve dijitalleşmenin ivme kazandığı yeni bir ekonomi anlayışı ortaya çıkmıştır. Öyle ki pandeminin ortaya çıkardığı yeni ihtiyaçlar; tüketim, tasarruf ve yatırım kalıplarını neredeyse kökten değiştirmiştir. Bu dönemde özellikle dijital teknolojinin gelişimi hız kazanmış ve kullanım alanları genişlemiştir. Yaşanan bu değişime hızlı adapte olan bireyler ve firmalar için pandemi neredeyse bir fırsata dönüşmüştür. Ekonomilerin bu yöndeki gelişmeleri göz ardı etmeden söz konusu süreçte entegre olacak destekleyici politikalar üretmesi pandemi sonrası dönem için fayda sağlayacaktır.

Covid-19 krizi kamu maliyesinde dijitalleşmeyi artırmıştır. Dijitalleşmenin sunduğu imkânlar, vergi idareleri ve vergi mükellefleri açısından daha fazla kullanılabilir hale gelmiştir. Vergi idareleri, giderek daha büyük ve daha entegre veri setleri kullanmakta ve risk yönetimini ve

[‡]Potansiyel destek oran (%) = $\{(20\sim 64 \text{ arası nüfus}) / (65+ \text{ yaş})\} \times 100$. İlgili veriler Birleşmiş Milletler (United Nations) veri kaynağından sağlanmıştır.

uyumluluğu geliştirmek için analitik araçlar ve teknikler uygulamaktadır (OECD, 2021: 31). Bu gelişmeler ile dijitalleşmenin sunduğu olanaklardan daha fazla yararlanılarak vergi kayıp ve kaçakçılığının azaltılması sağlanabilir. Örneğin kripto paralar ile hayatımıza giren blok zinciri teknolojisi sayesinde vergi denetimlerinde etkinlik artırabilir. Bununla birlikte artan dijitalleşmenin sunduğu imkânlar ile ortaya çıkan yeni vergilendirilebilir dijital kaynakların hızla niteliğinin belirlenerek vergi kapsamına alınması vergi gelirlerinde artış sağlayabilecektir.

Covid-19 krizi ile birlikte tedarik zincirlerinin ekonomi için önemi daha fazla ön plana çıkmıştır. Küresel tedarik zinciri, firmaların en düşük maliyetle ucuz kaynağa sahip olan ülkelerden kaynak temini başta olmak üzere üretimin bölünmesi, ülkeler arasında daha iyi bir işbölümüne ve böylece uzmanlaşmadan daha fazla kazanıma imkân tanımaktadır. Dış kaynak kullanımı; doğal afetler, jeopolitik, teknolojik, sözleşmeye dayalı veya talep faktörleri noktasında risk içermektedir. Şimdi ise dış kaynak kullanımı Covid-19 krizine bağlı olarak üretimin aksamana yol açan pek çok riski ortaya çıkarmıştır. Bu riskleri azaltabilmek için ülkelerin üretim ağlarının kümelenmesi yerine daha fazla çeşitlendirilmesi önerilmektedir (Song ve Zhou, 2020:10).

Her ne kadar pandemiler tüm ülkeleri aynı anda etkilese de, ülkelerin sahip oldukları dinamikler krizlerle baş edebilmesi açısından farklı avantaj ve dezavantajlar yaratmıştır. Ekonomik dengeleri sağlam ve daha az borçlu ülkeler bu konuda daha avantajlı konumda olurken, istikrarsız ve gelişmemiş ülkeler daha dezavantajlı konumda olmuştur. Ancak gelişmiş ülkeler açısından bir dönem avantaj olan olgular küresel ekonomiler için risk barındırabilmektedir. Örneğin başta ABD olmak üzere birçok gelişmiş ülke merkez bankasının pandemiyle birlikte ortaya koyduğu pek çok genişletici ekonomi politikalarından (geleneksel ve geleneksel olmayan para politikaları) zamanla daraltıcı ekonomi politikalarına geçmeleri, dünya büyümesi üzerinde yıkıcı etkileri olacak yeni bir mali krize yol açabilecek bir kredi sıkışıklığına neden olabilir veya bir borç krizini tetikleyebilir. Pandemiyle birlikte ortaya çıkan stagflasyon riskini azaltmak için, başta ABD olmak üzere, gelişmiş ülkelerin ortaya koyduğu her türlü çabanın daha fazla gözetilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde gelişmekte olan ülke ekonomilerinin bu politikalardan kaynaklı sorunları da acil bir öncelik olarak ortaya çıkacaktır.

Hemen hemen tüm ekonomik faaliyetlerde enerjiye ihtiyaç duyulmaktadır. BP (2020) raporuna göre, 2019 yılında dünyadaki enerji kaynaklarının % 84'ünü fosil yakıtlar oluşturmaktadır. Petrol ise bu yakıtların % 33'ününü oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalar petrol

rezervlerinin yarım yüzyıl sonra tükeneceğini göstermektedir. Yenilenebilir enerji kaynakları ve kaya gazı çalışmalarında yaşanan gelişmelere rağmen şu an için bu kaynaklar dünyanın enerji ihtiyacını karşılamaktan uzaktır. Öte yandan küresel ekonomide enerji bağımlılığına yönelik riskler (ambargo, arz kısıntısı vs.) her geçen gün artmaktadır. Yakın gelecekte ekonomileri bekleyen temel tehlikelerden biri de enerji krizleridir. Bu bağlamda alternatif enerji kaynakları için ARGE çalışmalarına öncelik verilmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik yatırımların arttırılması enerji bağımlılığına yönelik ortaya çıkabilecek risklerin bertaraf edilmesi açısından önem arz etmektedir.

Küresel ekonominin yakın geleceğinde ciddi belirsizlikler yaşanmaya devam edecektir. Ancak her bakımdan temel gıda ve enerji emtialarının arzını arttırmak esas olmalıdır. Politika yapıcılar petrol ve gıda fiyatlarındaki artışa karşı koymalıdır. Aynı şekilde pandemiyle birlikte yükselişe geçen küresel enflasyona karşı koyulurken, gelir kaybına uğrayan kesime yönelik sosyal politikalar gözetilmelidir.

Netice itibariyle Covid-19 pandemisi ile birlikte enerji ve gıda fiyatlarında yaşanan dalgalanma, üretim faaliyetlerinin aksaması, büyümenin yavaşlaması, enflasyonun yükselmesi de dahil pek çok ekonomik gösterge olumsuz etkilenmiştir. Covid-19'un tetiklemesi düşünülen potansiyel küresel risklere karşı çok daha geniş bir küresel iş birliğinden geçen yeni bir formüle ihtiyaç vardır. Her ülke ekonomisinin kendine özgü dinamikleri olmasına karşın ülkeler sağlık, gıda gibi öncelikli konularda daha iş birliği içerisinde olmalıdır ve başta ABD olmak üzere birçok ülke var olan sorunlar arasında önceliklerini belirlemeli ve kaynaklarını ona göre yönetmelidir.

6. Sonuç

Dünya ülkeleri savaş, salgın hastalık, ekonomik kriz, doğal afetler gibi irili ufaklı birçok krizin geniş yer kapladığı çok sayıda olaya sahne olmuştur. Yaşadığımız dönemde etkileri bakımından insanlık tarihini derinden etkileyen son tehdit ise Covid-19 pandemisidir. Öyle ki Covid-19 pandemisi bireyler, firmalar, sektörler, hükümetler ve devletler ölçeğinde çok boyutlu ekonomik ve sosyal sorunlara yol açmıştır.

Covid-19 her ne kadar bir sağlık krizi olarak ortaya çıksa da kısa süre içerisinde ekonomik bir krize dönüşmüştür. Bu kriz politika yapıcılarını zorlu ekonomik koşullarla karşı karşıya bırakmıştır. Hükümetler pandeminin yayılımını önlemek ve sağlık alanında ortaya çıkan ihtiyaçları gidermek üzere acil eylem planları oluşturmuşlardır.

Covid-19 krizi, zorlu geçen iki yılda pek çok alanda köklü değişimlere yol açmıştır. Bu değişim büyük bir zorluk olarak değerlendirilebileceği gibi yeni fırsatları da ortaya çıkarmıştır. Karantina önlemleri çevresinde ortaya koyulan uzaktan çalışma modelleri özellikle dijitalleşme ve e-ticarete yönelik alanlarda farklı nitelikte uygulamalar hız kazanmıştır. Öyle ki pandemi ile birlikte tüketici tercihleri, üretim ve çalışma modellerinin değiştiği, yeni iş kolları ve dijitalleşmenin ivme kazandığı yeni bir ekonomi anlayışı ortaya çıkmıştır. Pandeminin ortaya çıkardığı yeni ihtiyaçlar; tüketim, tasarruf ve yatırım kalıplarını neredeyse kökten değiştirmiştir. Özellikle dijital teknolojinin gelişimi hız kazanmış ve kullanım alanları genişlemiştir. Yaşanan bu değişime hızlı adapte olan bireyler ve firmalar için pandemi bir fırsata dönüşmüştür.

Covid-19 pandemisi ülkelerin var olan yapısal zorluklarını ortaya çıkarmış ve devletleri çok yönlü zorlu ekonomik koşullarla mücadele etmek zorunda bırakmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’de pandemiye karşı parasal ve mali önlemlere başvurarak ekonomiye müdahale etmiş ve bu çerçevede çok sayıda acil destek ve önlem paketi açıklamıştır. ABD gibi gelişmiş ülkelerin Covid-19 ile mücadele kapsamında piyasalara verdiği her türlü destek zamanla fiyatlar genel düzeyini bozmuş ve küresel enflasyon sorunsalını ortaya çıkarmıştır. Pandemiyle birlikte ortaya koyulan politikalar ve neticeleri stagflasyon riskini daha çok ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla hem ABD hem de diğer ülkelerin majör merkez bankaları pandemi sonrasında uygulayacakları ekonomi politikaları setinde yeni bir mali krize yol açabilecek bir kredi sıkışıklığına veya bir borç krizine mahal vermeyecek şekilde yapacakları politika önlemlerine özen göstermelidirler. Aksi halde mal ve hizmet ticaretinde sınırların kalktığı küresel ekonomide birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomi yeni ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalabilir. Özellikle gelişmiş ülkeler parasal sıkılaştırmaya giderken gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkabilecek riskleri dikkate almaları gerekmektedir.

Tüm bu gelişmeler göstermektedir ki, küresel ekonomi yakın gelecekte belirsizlikler yaşanmaya devam edecektir. Covid-19 süreci eşliğinde insanlığın birçok seçim yapması gerekecektir. En önemlisi de Covid-19’un tetiklemesi düşünülen potansiyel küresel risklere karşı çok daha geniş bir küresel işbirliğinden geçen yeni bir formüle ihtiyacın varlığıdır. Küresel sistemin revizyonuyla birlikte değişime uğrayacak olan küresel ekonomik koşullar her ülke tarafından dikkatle takip edilmeli ve politikalar bu yönde oluşturulmalıdır.

Kaynaklar

- Ahir, H., Bloom, N., & Furceri, D. (2018). World Uncertainty Index. Stanford mimeo.
- Altig, D., Baker, S., Barrero, J. M., Bloom, N., Bunn, P., Chen, S., ... & Thwaites, G. (2020). Economic uncertainty before and during the COVID-19 pandemic. *Journal of Public Economics*, 191, 104274.
- Baker, S. R., Bloom, N., Davis, S. J., & Terry, S. J. (2020). Covid-Induced Economic Uncertainty (No. w26983). *National Bureau of Economic Research*.
- Bekkers, E., & Schroeter, S. (2020). An economic analysis of the US-China trade conflict (No. ERSD-2020-04), *WTO Staff Working Paper*.
- British Petroleum Company. (2020). BP statistical review of world energy. London: British Petroleum Co.
- Bureau of Labor Statistics, Employment Situation News Release, Alınan yer https://www.bls.gov/news.release/archives/empsit_05082020.htm
- Bureau of Labor Statistics, U.S. Department of Labor, *The Economics Daily*, Consumer prices for food up 7.9 percent for year ended February 2022 at. Alınan yer <https://www.bls.gov/opub/ted/2022/consumer-prices-for-food-up-7-9-percent-for-year-ended-february-2022.htm>
- Bureau of the Fiscal Service, Your Guide to America's Finances. Alınan yer [USA Spending.gov](https://www.USA Spending.gov)
- Congressional Research Service (2021). Global Economic Effects of COVID-19. Alınan yer <https://crsreports.congress.gov>.
- Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC), United States economic outlook: third quarter of 2021 (LC/WAS/TS.2021/10), Santiago, 2021.
- Furman, J. (2022). Will US Consumers Keep Spending?, Project Syndicate, (E.t. 31 Mayıs, 2022).
- IMF (2019). World Economic Outlook: Growth Slowdown, Precarious Recovery. Washington, DC, April.
- IMF (2020a). World Economic Outlook: The Great Lockdown. Washington, DC, April.
- IMF (2020b). World Economic Outlook: A Long and Difficult Ascent. Washington, DC, October.
- IMF (2021a). Policy Responses to Covid-19, Alınan yer <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19>.
- IMF (2021b). World Economic Outlook: Recovery during a Pandemic—Health Concerns, Supply Disruptions, Price Pressures. Washington, DC, October.

- IMF (2021c). Fiscal Monitor: Strengthening the Credibility of Public Finances. Washington, October.
- Li, R., Pei, S., Chen, B., Song, Y., Zhang, T., Yang, W., & Shaman, J. (2020). Substantial undocumented infection facilitates the rapid dissemination of novel coronavirus (SARS-CoV-2). *Science*, 368(6490), 489-493.
- Lu, F. (2018). China–US trade disputes in 2018: An overview. *China & World Economy*, 26(5), 83-103.
- Moreira, A., & Hick, R. (2021). COVID-19, the Great Recession and social policy: Is this time different?. *Social Policy & Administration*, 55(2), 261-279.
- OECD (2021), Tax and Fiscal Policies after the COVID-19 Crisis: OECD Report for the G20 Finance Ministers and Central Bank Governors, October 2021, Italy.
- OECD (2022), Alman yer [GDP growth Quarterly National Accounts, 21 February](#)
- OECD, Government at a Glance- Public finance and economics, Alman yer <https://stats.oecd.org/Index.aspx?queryid=82342>
- Rogoff, K. (2021). Fiscal sustainability in the aftermath of the great pause. *Journal of Policy Modeling*, 43(4), 783-793.
- Roubini, N. (2022). Don't Bet on a Soft Landing, Project Syndicate, Alman yer <https://www.project-syndicate.org/commentary/reducing-inflation-likely-to-cause-recession-by-nouriel-roubini-2022-05?barrier=accesspaylog>.
- Song, L., & Zhou, Y. (2020). The COVID-19 pandemic and its impact on the global economy: what does it take to turn crisis into opportunity?. *China & World Economy*, 28(4), 1-25.
- Steinbock, D. (2018). US-China trade war and its global impacts. *China Quarterly of International Strategic Studies*, 4(04), 515-542.
- Smith, W. A., Chiew, C. J., & Lee, V. J. (2020). Can we contain the COVID-19 outbreak with the same measures as for SARS?. *The lancet infectious diseases*, 20(5), e102-e107.
- WHO (2020), WHO timeline-COVID-19. Alman yer <https://www.who.int/news-room/detail/27-04-2020-who-timeline---covid-19>.
- WHO (2003), Summary table of SARS cases by country, 1 November 2002–7 August 2003, Alman yer https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/232250/WER7835_310-311.PDF?sequence=1&isAllowed=y
- WHO, Alman yer <https://covid19.who.int/>.
- The World Uncertainty Index-WUI, <https://worlduncertaintyindex.com/>

World Bank (2022). Commodity Markets Outlook: The Impact of the War in Ukraine on Commodity Markets, April.

United Nations (2019). Department of Economic and Social Affairs, Population Division World Population Prospects 2019, Online Edition. Rev. 1.

U.S. Trade Representative (USTR), U.S.-China Trade Facts, <https://ustr.gov/> (E.t. 30 Mart, 2022)

Yang, Y., Peng, F., Wang, R., Guan, K., Jiang, T., Xu, G., ... & Chang, C. (2020). The deadly coronaviruses: The 2003 SARS pandemic and the 2020 novel coronavirus epidemic in China. *Journal of autoimmunity*, *109*, 102434.